

УДК 281.96.(477.62)"1991/2009"

СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗВИТОК ХРИСТІЯНСЬКИХ РЕЛІГІЙНИХ ТЕЧІЙ НА ДОНЕЧЧИНІ

ОЛЕКСІЙ ПЕТРОВ,*кандидат історичних наук, доцент**Донбаської національної академії будівництва і архітектури, м. Макіївка*

У статті аналізується сучасне положення християнських церков у Донецькій області. Автором дана загальна характеристика релігійних течій християнства в регіоні, їх добродійної, просвітницької, місіонерської діяльності. Визначено, що на новому історичному етапі розвитку релігійності в Україні на Донеччині, як і в країні в цілому, значний вплив на дух і свідомість громадян справлятимуть протестантські течії та неохристиянські течії християнської віри.

Ключові слова: релігія, церква, християнство, громада, Донеччина.

Постановка проблеми. Серед багатьох факторів національно-духовного відродження в незалежній Україні особливе місце займає релігійний фактор. Україна завжди була багатоконфесійною країною, а її народ, незважаючи на довгі роки ідеологічного тиску з боку влади, зберіг притаманну йому духовність, толерантність та великий релігійний потенціал.

Сьогодні, коли релігійне питання викликає великий інтерес українського суспільства, у науковій сфері вкрай не вистачає фундаментальних досліджень з проблем історії вітчизняної релігійності. Зокрема, практично відсутні узагальнюючі наукові праці, у яких питання розвитку конфесій на Донеччині доби незалежності розглядалося б комплексно. Наслідки старих ідеологічних парадигм, відсутність об'єктивних загальнодоступних відомостей щодо розвитку конфесій зумовлюють не завжди правильне орієнтування навколо релігійно-церковних питань як теоретичного, так і практичного характеру, породжують упередженість та непорозуміння. Дослідження цієї теми є актуальним сьогодні ще й тому, що релігійно-духовна сфера все більше втягується в політичне життя країни.

Релігійна ситуація в регіоні не є сталою. У становищі церков та релігійних течій відбуваються певні зміни - збільшується або зменшується кількість громад, храмів, закладів освіти, проводяться нові благодійні та культурні заходи тощо. Зміни в релігійній ситуації вимагають постійного її висвітлення задля розуміння динаміки процесу та створення гіпотетичних прогнозів подальшого релігійного життя. Отже, намагання об'єктивно розглянути міжконфесійні відносини на Донеччині в сучасний період, відкинувши попередні ідеологічні обмеження та догми, є досить актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Загальні риси релігійного становища на Донеччині вивчалися такими дослідниками, як І. Козловський [1-3], Г. Костенко [4], Т. Білоконь [5]. Вивчення аспектів духовної освіти проводили Л. Лихачова та Н. Ігнатова [6]. Дослідженню неорелігійних рухів у Донецькій області присвятила свою розвідку Н. Белікова [7]. Дослідник

І. Луковенко займається вивченням православ'я та старообрядництва на Донеччині [8; 9]. Протестантські церкви вивчають О. Назаркіна [10], Ю. Сириченко [11].

За влучним висловлюванням І. В. Гете, "віра - це райдужний місток між небом і землею..., але кожен мандрівник бачить цей місток по-різному, залежно від місця, де знаходиться". Тобто кожен народ та навіть частина народу може бачити зв'язок з богом на власний манер. Багато вірувань і релігій постали у світі. Незалежна Україна стала для них полем місіонерської діяльності. Найбільш поширеними в Україні й традиційно привабливими для більшості громадян є християнські церкви. Отже, автор статті ставить за мету розглянути сучасне становище саме християнських церков як найбільш впливових серед населення.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що радянська система поставила собі на службу церкву (Московський патріархат православної церкви), а інші були заборонені й знаходилися у підпіллі (греко-католицька, католицька, протестантські церкви тощо). Протягом багатьох десятиліть Україна як суб'єкт колишнього СРСР була позбавлена можливості здійснювати власну політику щодо релігії та церкви. З 1988 р. держава поступово починає скасовувати обмеження щодо створення та діяльності релігійних організацій: відроджується Українська автокефальна православна церква, легалізує свою діяльність Українська греко-католицька церква, відновлюється старообрядництво (навіть створюється митрополича кафедра в Україні), створюються управлінські структури й духовні центри римо-католицької церкви, адвентистів сьомого дня, п'ятдесятників тощо. Проте домінуюче становище зберіг Московський патріархат православної церкви. Сьогодні на Донеччині Українська православна церква Московського патріархату, яка є однією релігійною течією з поміж 50 інших, контролює 604 громади з 1524 (39,6 %), 621 священника з 1694 усіх зареєстрованих (36,6 %), 613 релігійних будівель із 1291 (47,4 %).

З настанням незалежності (у 1991 році) у Донецькій

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.

області вже діяло 216 релігійних громад. Потім кількість громад постійно зростала й у 2009 р. загальна кількість зареєстрованих та незареєстрованих релігійних громад складала 1524.

На 1 січня 2009 р. загальна релігійна ситуація в області була такою:

- 6 релігійних центрів (1 - буддистський, 1 - релігійної організації Союзу Церкви Божої України, 1 - харизматичної релігійної організації, 1 - мусульманський, 2 - релігійної організації Церкви Христа);
- 14 управлiнь релігійними общинами (епархії, дієцезії тощо);

- 11 монастирів (7 - Української православної церкви Московського патріархату зі 438 ченцями в них (223 чоловіки та 215 жінок), 1 - Української православної церкви Київського патріархату, 2 - Української греко-католицької церкви із 10 ченцями в них, 1 - буддистський із 5 ченцями в ньому);

- 23 релігійні місії;

- 1 релігійне братство;

- 10 духовних навчальних закладів;

- майже кожна із церков та релігійних течій має власні недільні освітні заклади та періодичні видання (див. табл. 1).

Таблиця 1. - Релігійна ситуація на Донеччині на 1 січня 2009 р. [12]

Назва релігійної організації	Кількість			
	громад (зареєстрованих / не зареєстрованих)	священиків	недільних шкіл	періодичних релігійних видань
Українська православна церква Московського патріархату	604	621	301	6
Українська православна церква Київського патріархату	76	36	32	1
Українська автокефальна православна церква	4	3	1	-
Руська православна старообрядницька церква (Білокриницька згода)	1	-	-	-
Релігійні організації Російської істинно-православної церкви	1	1	-	-
Інші православні релігійні громади	11	16	1	2
Українська греко-католицька церква	28	25	16	1
Римсько-католицька церква	14	9	8	-
Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів	136	141	92	1
Інші релігійні організації євангельських християн-баптистів	31	62	30	-
Релігійні організації євангельських християн	32	32	15	2
Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської – п'ятдесятників	36	89	38	2
Союз вільних церков християн євангельської віри	12	28	10	1
Релігійні організації Союзу Церкви Божої України	21	21	15	2
Релігійні організації Божої Церкви ХВС в Україні	10	12	10	1
Інші релігійні організації християн віри євангельської	15	19	9	1
Церкви Півного Євангелія	49	52	14	4
Українська християнська євангельська церква	102	105	75	2
Інші харизматичні релігійні організації	26/30	8	15	1
Українська уніонна конференція Церкви адвентистів сьомого дня	48	80	40	1
Релігійна організація "Релігійний Центр Свідків Єгови в Україні"	86	115	41	-
Релігійні організації Церкви Христа	61	98	55	2
Новоапостольська Церква	1	1	1	-
Церква Ісуса Христа Святих останніх днів	6/3	43	8	-
Німецька євангелічно-лютеранська церква	2/1	3	-	-
Пресвітеріанська релігійна організація	1	1	-	-
Українська лютеранська церква	2	2	-	-
Вірменська апостольська церква	2	3	1	-
Інші, не християнські релігійні організації	72	68	11	4
Разом	1524	1694	839	35

Як бачимо з таблиці, найбільшого поширення на теренах Донеччини набули релігійні громади православної церкви. На сьогодні православна церква представлена Українською православною церквою Московського патріархату (УПЦ МП), Українською православною церквою Київського патріархату (УПЦ

КП), Українською автокефальною православною церквою (УАПЦ). На території Донецької області Українська православна церква Московського патріархату (УПЦ МП) представлена Донецько-Маріупольською та Горлівсько-Слов'янською єпархіями. На Донеччині функціонує значна кількість монастирських установ

Московського патріархату. Святогірський Свято-Успенський чоловічий монастир Горлівської єпархії Української православної церкви 9 березня 2004 року за рішенням Синоду УПЦ набув статусу лаври.

Другою з православних церков за кількістю релігійних громад є Українська православна церква Київського патріархату (УПЦ КП). Після утворення в червні 1992 р. УПЦ КП на Донецьку кафедру був хіротонізований у Донецький і Луганський єпископи архімандрит Полікарп (Гуц). З 1994 р. до 1995 р. єпархією керував єпископ Донецький і Луганський Ізяслав (Карга). З 1999 р. до 2002 р. правлячим архієреєм Донецької єпархії був єпископ Донецький і Луганський Юрій (Юрчик) (з утворенням 2000 р. Луганської єпархії - єпископ Донецький і Маріупольський, керуючий Луганською єпархією). З 26.11.2008 р. Донецькою єпархією з титулом єпископа Донецького і Маріупольського призначено архієпископа Сергія (Горобцова). Станом на 1 січня 2009 р. УПЦ КП має 60 єпархій, 1 монастир, 1 братство, 1 управління.

Серед інших православних церков активно працюють старообрядська та вірменська громади. У 1995 р. віруючі старообрядської громади своїми силами побудували нову церкву в ім'я Покрови Пресвятої Богородиці [13].

Вірменська автокефальна церква активно згуртовує віруючих та будує храми [14; 15]. Наразі вірменські православні мають 2 громади з 3 священниками при 1 храмі.

Активно діє на території Донецької області й Українська греко-католицька церква. Існування греко-католицьких церков у Донецькій області більш характерно для сільської місцевості. 2002 р. було організовано Донецько-Харківський екзархат, який очолив владика Степан (Меньок). Станом на 1 січня 2009 р. в області діє 28 релігійних організацій церкви. Громадами опікуються 25 священнослужителів при 31 храмі. В області діє два монастирі УГКЦ. 2004 р. роботу розпочав монастир у с. Званівці Артемівського району.

Серед церков, що динамічно розвиваються в нашій державі, є римо-католицька церква. У Донецькій області налічується 14 її громад. У Маріуполі діє одна католицька громада, яка налічує більше 50 віруючих, орендує приміщення й не має свого ксьондза. У 1996 році почалося будівництво соборного костюлу м. Донецька, а освячення побудованого храму відбулося 15 жовтня 2006 року [16]. Освячував храм Ісуса Христа царя Всесвіту настоятель Донецька і декан Донбасу п. Річард Карапуда [17; 18]. Крім побудованих власними силами, католицькі громади мають і передані у їх власність з боку держави храми, як, наприклад, костюл у м. Єнакієвому [19]. Деякі з переданих споруд потребували капітальної реставрації, як, наприклад, костюл Пресвятої діви Марії цариці Святого Розарія у м. Бахмут [20]. Загалом римо-католицька конфесія на 2009 р. має 13 храмів.

Найбільш активно на теренах Донеччини діють протестантські церкви та нові релігійні рухи. Протестантські течії представлені євангельсько-баптистським рухом, п'ятдесятниками, адвентистами, харизматами. Найрозгалуженішим протестантським центром церковного типу є сьогодні Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів (ВСО ЄХБ).

Для відправлення релігійного культу зазвичай люди збираються в окремі, спеціальні місця, які стають центрами духовного єднання. Як заповідав Ісус Христос: "Там, де двоє зберуться заради ім'я мого, там я постану третім...". Цими місцями є храми (церкви, мечеті, синагоги тощо). На початку ХХ століття на До-

неччині функціонували 194 церкви і 5 молитовних будинків. На жаль, далеко не всі із цих споруд збереглися до наших днів, адже в 20-70-х рр. ХХ ст. церкви на Донбасі руйнувалися владою. Багато їх і зараз лежить у руїнах. Але за роки незалежності збудовано нові красиві храми, церкви, каплиці.

Переважає більшість релігійних організацій має приміщення для служіння. Тільки за період 1992-2008 рр. у нашому краї було збудовано 148 культових споруд. У стадії будівництва перебувають ще 27 храмів і церков. У багатьох із цих храмів є свої святині (мироносиці, ікони, мощі святих тощо).

На 1 січня 2009 р. релігійні громади Донеччини мають значну кількість культових будівель [21]: УПЦ МП - 613, УПЦ КП - 76, УАПЦ - 4, старообрядці - 1, інші православні релігійні громади - 12, Вірменська апостольська церква - 1, УГКЦ - 31, католики - 13, євангельська течія загалом - 449, Українська уніонна конференція Церкви адвентистів сьомого дня - 1, Українська лютеранська церква - 2, Свідки Єгови - 38, Релігійні організації Церкви Христа - 68, Новоапостольська Церква - 1, Церква Ісуса Христа Святих останніх днів - 7, Німецька євангелічно-лютеранська церква - 2.

Отже, після отримання Україною незалежності релігійна ситуація в країні й у краї поліпшилася. Традиційні для України церкви почали відновлювати свої храми та свій статус духовних провідників у суспільстві.

За одним давнім висловом, релігія - це спрощена мудрість, яка йде від серця до серця. Недільні школи при церквах відіграють таку роль передання релігійної мудрості для маленьких прихожан. На Донеччині 839 недільних шкіл (див. табл. 1). З них найбільшу кількість мають Українська православна церква Московського патріархату (301 школа у 604 (або 49,8 %) громадах), Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів (92 школи у 136 (або 68,6 %) громадах), Українська християнська євангельська церква (75 шкіл у 102 (або 73,5 %) громадах). Отже, як бачимо, протестантські церкви більше піклуються про духовне зростання маленьких вірян, ніж навіть така потужна церковна організація, як Московський патріархат, що може в майбутньому позначитися на кількості прихожан.

Зростання кількості громад, недостатнє забезпечення їх священнослужителями, а також потреба в місіонерстві та євангелізації спонукають релігійні організації до активізації підготовки кадрів. Церкви спрямовують значні фінансові ресурси в цю галузь, оскільки розуміють: без кваліфікованих проповідників неможлива їх подальша активна діяльність на теренах держави та залучення нових adeptів. Ураховуючи те, що в Україні школа відокремлена від церкви (Закон України "Про свободу совісті та релігійні організації" проголошує світський характер освіти), релігійні організації позбавлені можливості впливу на державні заклади системи освіти. У той же час, відповідно до ст. 6. Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації", релігійні організації мають право відповідно до своїх внутрішніх настанов створювати для релігійної освіти дітей та дорослих навчальні заклади й групи, а також проводити навчання в інших формах, використовуючи для цього приміщення, що їм належать або надаються у користування. Громадяни, які навчаються у вищих і середніх духовних навчальних закладах, користуються правами й пільгами щодо відстроєння проходження військової служби, оподаткування, включення часу навчання до трудового стажу в порядку й на умовах, установлених для студентів та учнів державних навчальних закладів.

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.

Відповідно до матеріалів відділу в справах релігії Донецької обласної адміністрації, у 2009 р. на Донеччині діяло 10 духовних навчальних закладів (3 - релігійної організації Церкви Христа (Біблійний інститут при Християнському центрі незалежних церков християнських в Україні м. Донецька, Біблійний інститут "Благовіст" м. Донецька, Біблійний інститут "Беар Велі" м. Слов'янськ - 90 слухачів), 2 - евангельських християн-баптистів (Східноукраїнська баптистська теологічна семінарія з 231 студентами та Донецький Християнський університет у м. Макіївка зі 170 студентами), 1 - Церкви Повного Євангелія (Біблійний інститут "Христос для України"), 1 - Українська християнська евангельська церква (Біблійний інститут "Слово життя" - 235 студентів), 1 - харизматичної релігійної організації, 1 - іудейської громади хасидів (Єшива "Томей Тмімін" із 12 студентами), 1 - Товариства свідомості Крішни (Ведична академія з 55 слухачами)), а Український ісламський університет у 2008 році припинив діяльність [22]. Отже, як бачимо, переважно християнські релігії проводять широкомасштабну, ґрунтовну підготовку майбутніх теологів та священників.

Виходячи зі специфіки свого віровчення, інші релігійні громади, наприклад Свідки Іегови, не мають спеціалізованих навчальних закладів для підготовки професійних службовців релігійного культу. У той же час для підвищення професійного рівня кожного члена громади розроблена фундаментальна освітня програма. Відповідно до цієї програми щотижня проводяться три зустрічі. Щонеділі проходить прослуховування публічної промови. Потім відбувається вивчення статті із журналу "Сторожова вежа" (обговорення відбувається у вигляді питань і відповідей). У середині тижня проходить ще дві об'єднані зустрічі - "Школа теократичного навчання" і "Службова зустріч". "Школа теократичного навчання" призначена для ораторської підготовки місіонерів. У цій школі є керівник, за своїм статусом - старійшина, який після кожного виступу надає поради: як краще використовувати літературу, із чого розпочинати розмову з незнайомою аудиторією. Після "Школи теократичного навчання" розпочинає свою роботу "Службова зустріч", вона призначена для місцевих оголошень й обговорення багатьох інших тем. Окрім цього в середині тижня проходять так звані "збори з вивчення Біблії". Це маленькі групи по 10-15 осіб, що збираються в будинках і на квартирах, де живуть Свідки Іегови.

Сьогодні в усьому світі відбувається бурхливий розвиток нових засобів масової комунікації. Сучасні технології все більше впливають на різні сфери життя. Не є винятком і релігійна сфера. З метою поширення своїх ідей представники новітніх релігійних організацій використовують різні форми презентації інформації - телепроповіді, трансляції богослужінь, пастирські бесіди, релігійні дискусії, бесіди з церковними діячами, релігійні мультсеріали, Інтернет-видання та ін.

У Донецькій єпархії УПЦ МП видаються журнали для дітей "Радість моя" та "Шишкин лес", журнал "Живий родник" та газета "Донбасс Православний". Зареєстровані газети "Горловские епархиальные ведомости" та "Днепропольские православные ведомости церкви Преподобного Амвросия Оптинского" не видаються з 2004 р. А ось "Донбасс Православный" існує і як інтернет-видання [23]. Католицька громада публікує статті релігійного спрямування на сторінках часопису "Поляки Донбасу".

В останні роки релігійні організації в Україні з метою поширення своїх ідей стали використовувати ре-

сурси всевітньої комп'ютерної мережі Інтернет. Більшість релігійних рухів мають власні сайти, у яких не лише розповідають про особливості своєї віри, релігійні заходи, але й намагаються спілкуватися з віруючими або ж зацікавленими особами через систему форумів.

Милосердя та добротність - це праця, яка стоїть понад конфесійними й церковно-юрисдикційними розділами. Прихильники практично всіх вірувань убачають у допомозі нужденним, стражденним, важкохворим та іншим людям, які опинилися в скруті, свій релігійний обов'язок. Релігійні громади УПЦ МП здійснюють благодійну діяльність у вигляді надання безкоштовного харчування для малозабезпечених верств населення, проводять душпастирську роботу у військових частинах, лікарнях, у будинках для людей похилого віку та в'язницях. Митрополит Донецький та Маріупольський Іларіон так визначив завдання православної церкви в регіоні: "Виховати в Донбасі законослухняних, моральних православних людей, допомогти їм врятувати свої душі" [24]. Реалізуючи цю благородну мету, православна церква робить багато для спасіння душ людей, що порушили закони суспільства. У 2006 р. у кафедральному соборі Донецька відбувся семінар, присвячений актуальним питанням духовно-просвітницької та соціальної роботи в місцях позбавлення волі. Були підведені підсумки роботи із засудженими. Так, на сьогодні 26 священників УПЦ МП проводять місіонерську діяльність у місцях позбавлення волі. У в'язницях та колоніях діє 24 молитовні кімнати, 3 храми (у ВК № 28, 32, 82), 2 каплиці [25; 26]. У 2007 р. Закон Божий вивчали близько 300 засуджених [27].

Проводять на Донеччині добротну діяльність й інші традиційні для України християнські течії - УПЦ КП, УАПЦ, УГКЦ, римо-католицька церква. Активну соціально значущу діяльність проводять протестантські церкви - ЄХБ (Донецьке обласне об'єднання Церков ЄХБ, братство незалежних церков та місій ЄХБ та незалежні громади ЄХБ).

Культурна робота християн проявляється в проведенні концертів, фестивалів тощо.

За підтримки УПЦ МП проводиться фестиваль дитячої творчості "Іскорки божі" [28]. Традиційно у приміщенні Святогірської Свято-Успенської лаври проводиться фестиваль "Всеукраїнський співочий собор на Святих Горах" [29]. Митрополит Донецький та Маріупольський Іларіон бере активну участь не тільки в церковних, але й у громадських заходах. У 2005 р. - це IV Фестиваль слов'янської культури та писемності, Перший дитячий фестиваль "Пасха красная", виставки художньої творчості: "Мистецтво - Храму", "Пасхальний вернісаж", "Страдавшему и воскресшему Христу", всеукраїнська виставка "Православна Україна"; зустрічі в православній вітальні "Неугасимая лампада", у якій взяли участь понад 60 художників, театральних діячів, письменників, журналістів, студенти та священнослужителі [30]. Періодично проводяться церковно-співочі фестивалі "Хвалить Ім'я Господнє" [31].

Подібні концерти, зустрічі та вечори проводять й інші християнські течії, щоправда більш активно з поміж інших культурницьку діяльність проводять протестанти.

Висновки

Отже, християнські церкви й течії за доби переслідувань у XX ст. зберегли свою життєздатність і надію віруючих на спасіння душ. За доби незалежності України спостерігається стрімке піднесення християнських церков та гіперактивна діяльність протестантсь-

ких та неохристиянських течій. Напрямок діяльності сучасних християнських громад - це не тільки місіонерський, але й добротний, просвітницький, культурний та ін. Більшу активність у цій роботі виявляють УПЦ МП та протестантські течії християнської віри. Можна прогнозувати, що в майбутньому на Донеччині, як і в Україні в цілому, значний вплив на дух і свідомість громадян справлятимуть протестантські течії та неохристиянські течії християнської віри, і це стає новим етапом в історії релігійності в Україні.

Стан християнських церков постійно змінюється, невпинно еволюціонують методи місіонерської, благодійницької, культурно-просвітницької діяльності, що розкриває перспективи подальших наукових досліджень у цій царині.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Козловський І. Віра і Духовність / І. Козловський // Схід. - 2004. - № 9. - С. 18-22.
2. Козловський І. Проблема гармонізації і толерантності релігійного життя на Донеччині / І. Козловський // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. - Донецьк : Схід. видав. дім, 2005. - Том 6. - С. 141-148.
3. Козловський І. Стан та тенденції розвитку релігійної ситуації і державно-церковних відносин на Донеччині: рік 2005 / І. Козловський // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. - Донецьк : Український культурологічний центр, 2006. - Том 13. - С. 115-133.
4. Костенко Г. Релігійна карта Донецької області: історія і сучасність / Г. Костенко // Схід. - 1997. - № 9-10. - С. 40-45.
5. Білоконь Т. Релігійна палітра Донеччини: історія і сучасність (на прикладі Маріуполя) / Т. Білоконь // Літопис Донбасу. - Донецьк: Донбас, 2004. - № 12. - С. 241-257.
6. Лихачова Л. Б. Становлення духовної освіти в Донецькій області (90-ті рр. ХХ ст.) / Л. Б. Лихачова, Н. О. Ігнатова // Нові сторінки історії Донбасу : зб. ст. / [гол. ред. З. Г. Лихолобова]. - Донецьк : ДонНУ, 2002. - Кн. 9. - С. 62-69.
7. Белікова Н. Ю. Неорелігійні рухи та течії в Донецькій області (90-ті роки ХХ століття) / Н. Ю. Белікова // Нові сторінки історії Донбасу : зб. ст. / [гол. ред. З. Г. Лихолобова]. - Донецьк, 1999. - Кн. 7. - С. 123-135.
8. Луковенко І. Г. Православна церква на Донеччині / І. Г. Луковенко // Релігійна палітра Донецької області : справочник релігійних організацій / [под ред. А. І. Шевченко, І. А. Козловського]. - Донецьк : Наука і освіта, 2008. - С. 33-38.
9. Луковенко І. Г. Старообрядчество в Донбассе / І. Г. Луковенко // Релігійна палітра Донецької області : справочник релігійних організацій / [под ред. А. І. Шевченко, І. А. Козловського]. - Донецьк : Наука і освіта, 2008. - С. 42.
10. Назаркіна О. І. Статуси релігійних організацій як джерело до вивчення протестантських конфесій Донеччини 90-х років ХХ століття / О. І. Назаркіна // Нові сторінки історії Донбасу : зб. ст. / [гол. ред. З. Г. Лихолобова]. - Донецьк : ДонНУ, 2002. - Кн. 9. - С. 144-154.
11. Сириченко Ю. В. Сучасний євангельсько-баптистський рух на Донеччині / Ю. В. Сириченко // Релігійна палітра Донецької області : справочник релігійних організацій // [под ред. А. І. Шевченко, І. А. Козловського]. - Донецьк : Наука і освіта, 2008. - С. 66-68.
12. Державний архів Донецької області (далі - ДАДО). - Ф. Р-4021. - Оп. 1. - Спр. 793а. Річний статистичний звіт відділу про релігійну мережу у Донецькій області. - Арк. 16-17.
13. Луковенко І. Г. Старообрядчество в Донбассе... - С. 42.
14. Ткаченко І. В. В Макеевке открылась Армянская церковь / І. Ткаченко // Донецкий краж. - 1998. - 17-23 сентября. - С. 4.
15. Юмукян В. Религия как консолидирующий фактор в жизни армянской диаспоры / В. Юмукян // Межэтнические культурные связи в Донбассе: история, этнография, культура. - Донецьк, 2000. - С. 235-239.
16. Винницька Л. Посвячення Макіївської каплиці / Л. Винницька // Поляки Донбасу. - 2005. - 31 липня (№ 8). - С. 5.
17. Карапуда Р. Освячення католицької церкви у Донецьку / Р. Карапуда // Поляки Донбасу. - 2006. - 30 листопада (№ 11). - С. 1.
18. Кудрявцева С. Освящен храм Иисуса Христа царя Вселенной (римско-католической церкви прихода св. Иосифа) / С. Кудрявцева // Наш дом +. - 2006. - 20 октября (№ 42). - С. 2.
19. Свідцтво відродження духовності // Поляки Донбасу. - 2003. - 23 грудня (№ 14). - С. 4.
20. Блохина Ф. Без этого храма Бахмут не будет до конца Бахмутом / Ф. Блохина // Вперед. - 2006. - № 60 (20 травня). - С. 2.
21. ДАДО. - Ф. Р-4021. - Оп. 1. - Спр. 793а. Річний статистичний звіт відділу про релігійну мережу у Донецькій області. - Арк. 18-19.
22. Там само. - Арк. 10-13.
23. "Донбасс Православный" - лучшее епархиальное Интернет-издание УПЦ // Живой родник. - 2007. - № 8. - С. 9.
24. Спешите делать добро: митрополит Илларион // Живой родник. - 2007. - № 8. - С. 14.
25. Проповедь за решеткой // Донбасс православный. - 2006. - № 5 (92). - С. 11.
26. Стрелкина Г. Блажен, кто верет и зек в том числе / Г. Стрелкина // Акцент Украины. - 2005. - 25 мая. - С. 4.
27. Громова Е. "Закон Божий" в исправительных колониях / Е. Громова // Донбасс православный. - 2007. - № 1 (95). - С. 9.
28. Принцевский Н. "Искорка Божия" вспыхнула гала-концертом / Н. Принцевский // Донбасс. - 2005. - 22 ноября (№ 215). - С. 6.
29. Луковенко І. Г. Православна церква на Донеччині... - С. 35.
30. Козловський І. Стан та тенденції розвитку релігійної ситуації і державно-церковних відносин на Донеччині: рік 2005... - С. 122.
31. В Донецке состоялся церковно-певческий фестиваль "Хвалите Имя Господне" // Живой родник. - 2007. - № 3. - С. 5.

O. Petrov

MODERN STATE AND DEVELOPMENT OF CHRISTIAN RELIGIOUS TRENDS IN DONBAS

Modern position of Christian churches in Donetsk region is analyzed in the article. The author gives a general characteristic of religious currents of Christianity in the region, their charitable, educational, missionary activity.

Key words: religion, church, Christianity, community, Donetsk region.

© О. Петров

Надійшла до редакції 26.11.2010

№ 7 (107) листопад-грудень 2010 р.